

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ISSN 2616-5597 (Print)

DOI 10.37915/pa.vi47

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 47

ХЕРСОН

2021

Збірник наукових праць «Педагогічний альманах» включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія «Б» (наказ МОН України № 1188 від 24.09.2020 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 1 від 27.01.2021 р.).

Збірник включено до:

Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Open Academic Journals Index

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, заступник головного редактора (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ореста	КАРПЕНКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Анна	КЛИМ-КЛИМАСHEВСЬКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Олена	КОХАНОВСЬКА	доктор педагогічних наук, відповідальний секретар (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Ірина	КУЗЬМА	кандидат педагогічних наук (Україна)
Борис	МАКСИМЧУК	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Ярослава	ОСПАНОВА	кандидат педагогічних наук, професор (Казахстан)
Раїса	СЕРЬОЖНИКОВА	доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Наталія	ТЕРЕНТЬЄВА	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Олександра	ЯНКОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Оксана ЖЕРНОВНИКОВА – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Тетяна СТЕПАНОВА – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.
Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Випуск 47. 283 с.

ISSN 2616-5597 (Друкована версія)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освітньої галузі. Упровадження репрезентованих на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної школи.

Для науковців і педагогів-практиків закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не збігатися з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих у «Педагогічному альманасі», посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	9
<i>Сахарова О. М.</i> Фізичне виховання як складова фізичного розвитку дітей дошкільного віку	10
<i>Цюпак І. М.</i> Технологія тьюторського супроводу дітей дошкільного віку	16
Розділ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	25
<i>Доценко С. О.</i> Досвід організації дистанційного навчання в Китаї	26
<i>Сидорович М. М.</i> Підвищення теоретичного рівня навчання біології у закладах загальної середньої освіти: стан розроблення проблеми в теорії	34
<i>Лебедева Н. М., Французова К. С.</i> Мовні стилі навчання у викладанні англійської мови: лінгводидактичний аспект	43
<i>Чайковська Г. Б.</i> Освіта для сталого розвитку в сучасній початковій школі: умови впровадження	50
Розділ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	58
<i>Бойчук В. М., Уманець В. О., Фу Гуан</i> Міждисциплінарний підхід у професійній діяльності майбутнього викладача художньо-мистецьких дисциплін	59
<i>Іванченко Є. А., Пірко Ю. О.</i> Методика оцінювання сформованості самоосвітньої компетентності майбутнього військового інженера	68
<i>Карпенко О. Г., Остапчук В. В.</i> Теоретичні аспекти саморозвитку особистості здобувачів фахової допрофесійної освіти в умовах позанавчальної діяльності	76
<i>Кохановська О. В., Кузнецова О. М.</i> Дефінітивний аналіз проблеми професійно-педагогічної підготовки викладачів музичного мистецтва	82
<i>Мешко Г. М., Мешко О. І.</i> Збереження і зміцнення професійного здоров'я вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти	88
<i>Апшай Ф. В.</i> Концептуальні підходи до реалізації проектного навчання в підготовці майбутніх фахівців галузі «Культура і мистецтво»	96
<i>Бурак В. Г.</i> Принципи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в закладах вищої освіти	102
<i>Довжук В. В.</i> Проектування тренінгового циклу формування професійної компетентності в системі професійної підготовки майбутніх магістрів фармації в умовах євроінтеграції	110
<i>Недашківський Р. М.</i> Провідні детермінанти формування професійної компетентності майбутніх трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва	117
<i>Свиць Л. О.</i> Ціннісні зміни як детермінанти ціннісної освіти	125
<i>Слюсаренко М. А.</i> Професійна спрямованість та управління взаємодією освітньої та самоосвітньої діяльності – стратегія якісної підготовки майбутніх учителів фізики	133
<i>Сотер М. В.</i> Провідні напрями інтенсифікації оволодіння іноземною мовою студентами інженерно-технічних спеціальностей	140
<i>Стребна О. В.</i> Капіталізація ресурсів педагогіки партнерства в умовах Нової української школи	146
<i>Шевченко Р. І.</i> Структурні компоненти та критерії ефективності ступеневої підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил	154
Розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ	164
<i>Шоробура І. М.</i> Особливості впровадження державно-громадського управління в закладах вищої освіти України	165
Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	173
<i>Карпенко О. Є.</i> Насильство в сім'ї: соціально-педагогічні аспекти	174
Розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	180
<i>Білавич Г. В., Слюсаренко Н. В., Савчук Б. П.</i> Підготовка учнів до життя як мета української професійної освіти на Буковині (кінець XIX – початок XX ст.)	181
<i>Біницька К. М., Мельник Р. М., Шабалтіна С. М.</i> Аналіз сучасної джерельної бази проблеми українізації шкіл у період міжвоєнного двадцятиліття XX ст.	189

<i>Жорова І. Я., Богданов Є. П.</i> Організаційно-методичне забезпечення просвітницької діяльності з цивільної оборони у 80-х роках ХХ століття.....	196
<i>Примакова В. В.</i> Вплив освітніх реформ на розвиток шкільного підручникотворення з природничих дисциплін в Україні другої половини ХХ століття	203
<i>Стражнікова І. В.</i> Історіографічний аспект підготовки освітніх експертів у закладах вищої освіти.....	209
<i>Янкович О. І., Кузьма І. І.</i> Формування медіакомпетентності вчителів-філологів у закладах післядипломної педагогічної освіти (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	217
<i>Вишневська Я. А.</i> Трансформація змісту курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти України 50-ті роки ХХ століття.....	225
<i>Кравченко А. М.</i> Розвиток шкільної природничої освіти як предмет наукового дослідження	233
<i>Овчиннікова О. М.</i> Особливості розвитку гуманітарної освіти у морських навчальних закладах України (1973–1983 рр.).....	239
<i>Пенза І. В.</i> Періодизація розвитку соціокультурної складової професійної освіти майбутніх судноводіїв (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).....	247
<i>Подліняєва О. О.</i> Післядипломна освіта вчителів філологічних дисциплін: історичний аспект	256
<i>Прокопів А. М., Сидорук О. М.</i> Особливості українізації школи в Західному регіоні України у першій половині ХХ ст.....	263
<i>Швед Г. В.</i> Становлення післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти України (50-ті роки ХХ століття).....	270
<i>Шугай Я. М., Луїнович С. М.</i> Виховна діяльність учителя початкових класів (50-ті рр. ХХ ст.)	275
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	281

УДК 378.046-021.68:811-05]:[005.336.2:07](477)''199/201
 DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.171>

Янкович О. І.,
 orcid.org/0000-0003-4253-5954

Кузьма І. І.,
 orcid.org/0000-0002-1219-8216

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У статті обґрунтовано періодизацію формування медіакомпетентності вчителів-філологів у закладах післядипломної педагогічної освіти (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). На основі аналізу періодизацій розвитку післядипломної освіти, емпіричних досліджень у сфері підготовки вчителів до медіаосвіти учнів, з урахуванням законодавчих актів, концептуальних документів, інновацій у галузі філології та щодо виховання медіакультури виокремлено три періоди в процесі формування медіакомпетентності вчителів філологічних предметів: перший (1991–2001 рр.) – пошуково-організаційний (підготовка вчителів-філологів на нових концептуальних засадах, принципах національної ідентичності; розробка навчально-виховних концепцій вивчення української (державної) мови, концепцій підручників нового покоління з мови); другий (2002–2009 рр.) – інтеграційно-технологічний (використання інноваційних технологій на тлі євроінтеграційних процесів, реалізація технологій критичного мислення, прискорення розвитку ІКТ); третій (2010–2018 рр.) – концептуально-модернізаційний (формування медіаграмотності вчителів у контексті концепцій упровадження медіаосвіти, проведення вагомих експериментальних досліджень, навчання викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти та вчителів у зимових та літніх школах медіаграмотності Академії педагогічної преси, створення інноваційних медіаосвітніх продуктів).

Виявлено можливості використання перспективних ідей у сучасному освітньому просторі: спрямування підготовки вчителя-філолога в системі закладів післядипломної педагогічної освіти на посилення інтересу до традиційних медіапродуктів (друкованих періодичних видань, друкованих книг тощо) як засобів розвитку інтелектуального потенціалу учнів; надання переваги українській термінології для позначення інновацій на противагу термінам іношомовного (англійського) походження; аналіз книг українських педагогів та письменників для пошуку витоків сучасних зарубіжних інновацій, виховання успішної особистості учня тощо.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, учителі філологічних предметів, заклади післядипломної педагогічної освіти, періодизація формування медіакомпетентності.

Постановка проблеми. У зарубіжних країнах та в Україні в останні два десятиріччя прискореними темпами розвивається медіаосвіта. І хоча сам термін почав використовуватися в середині ХХ ст., саме зараз він набув особливої актуальності. В Україні вагомими чинниками для реалізації медіаосвіти є розгортання інформаційних воєн, часті маніпуляції в ЗМІ, численні випадки шахрайства.

Актуальність проблеми формування в громадян, а отже, і в учителів, медіаосвітньої компетентності засвідчується затвердженням низки документів, зокрема Концепцій про впровадження медіаосвіти в Україні (2010, 2016 рр.), реалізацією кількох широкомасштабних експериментів у цьому напрямку [3; 9; 10], у яких беруть участь, окрім закладів дошкільної, загальної середньої освіти, заклади вищої й післядипломної педагогічної освіти.

*© Янкович О. І.

*© Кузьма І. І.

У здійсненні медіаосвіти вагома роль відводиться вчителям філологічних предметів: мовно-літературна галузь володіє неабияким потенціалом щодо формування в учнів медіакультури. Проте фахівці-філологи потребують поглиблених знань, навчально-методичного забезпечення в контексті визначеної проблеми. Суттєву підтримку надає передусім Академія педагогічної преси, створена у 2001 р. Відбувається обмін досвідом, накопиченим із кінця ХХ ст. до сьогодні.

Аналіз досліджень. Підготовку вчителів у системі післядипломної освіти в ретроспективі студіюють І. Жорова, В. Зелюк, С. Крисюк, В. Кузьменко, А. Кузьмінський, А. Опольська, В. Примакова, Г. Чух та ін. Формування готовності вчителів до медіаосвітньої діяльності в системі післядипломної освіти є предметом наукових пошуків Т. Андрющенко, І. Колеснікової, О. Мокрогуз, Н. Спринчук тощо. Вагомою для вирішення проблеми підвищення рівня медіакомпетентності педагогів в інститутах післядипломної педагогічної освіти є модель розвитку медіакультури вчителів у цих закладах (автор І. Колеснікова) [2, с. 173–174]. В. Шарко визначила умовою формування медіакомпетентності вчителів наявність фундаментальної підготовки з інформатики, без якої неможливі використання засобів ІКТ і реалізація їхнього потенціалу в освітніх цілях, а також знань із психолого-педагогічних наук, засвоєння яких необхідне для ефективного здійснення всіх функцій, пов'язаних із застосуванням засобів масмедіа в освітньому процесі [14, с. 85].

Підготовку майбутніх учителів філологічних дисциплін до медіаосвіти вивчають С. Іць, О. Георгіаді, Л. Деркач, О. Семенов, М. Ячменик та ін. Проте якщо підготовці педагогів-філологів у ЗВО приділяється достатньо уваги, то в системі післядипломної освіти відчувається гостра нестача таких праць. Теоретичну й практичну діяльність у цьому напрямку здійснює Г. Дегтярьова (Харківська академія неперервної освіти), проте переважно щодо вивчення філологічних предметів у початковій школі. Водночас у наукових джерелах не виявлено комплексного історико-педагогічного дослідження підготовки вчителів філологічних спеціальностей у системі післядипломної педагогічної освіти до медіаосвіти учнів. Заслуговує на увагу період від створення незалежної України (у цей час медіа зазнали суттєвих змін, позбувшись ідеологічного впливу) до 2018 р. – затвердження концепції розвитку педагогічної освіти, у якій передбачено впроваджувати нові форми, методи, засоби, технології вдосконалення педагогічної майстерності фахівців та використовувати нову комп'ютерну техніку.

Мета статті: обґрунтувати періодизацію формування медіакомпетентності вчителів-філологів у закладах післядипломної педагогічної освіти (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) та виявити можливості використання перспективних ідей у сучасному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження формування медіакомпетентності вчителів філологічних дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти в ретроспективі потребує чіткості й точності у визначенні категоріально-понятійного апарату.

Термін «медіа» в загальноосвітніх школах, у системі післядипломної освіти в період до 1991 р., тобто до утворення незалежної України, не використовувався. Проте засоби, які зараз трактують як медіа, існували: радіо, телебачення, періодичні видання, підручники, обладнання кабінетів, зокрема й лінгафонних. Кабінетна система навчання була запроваджена в середині 70-х рр. ХХ ст., але, як зазначає Г. Чух, добре обладнані кабінети в цей час мала приблизно половина шкіл [13, с. 280]. Однак школи постійно вдосконалювали матеріальну базу, поповнюючи її новими технічними пристроями.

Масове використання дефініції «медіа» розпочалося після впровадження концептуальних документів 2010 р. і 2016 р. [3]. Саме в Концепціях упровадження медіаосвіти були потрактовані терміни «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіакомпетентність» тощо. На основі аналізу джерельної бази, емпіричних досліджень ми визначаємо медіаосвіту як частину освітнього процесу, якому

притаманна трикомпонентна структура (навчання про медіа, через медіа та для медіа), що передбачає формування вміння критичного, свідомого, відповідального сприймання інформації. Отже, медіаосвіта неможлива без критичного мислення.

Результатом медіаосвіти є медіаграмотність (медіакомпетентність). Зважаючи на багатоаспектність, С. Шейбе, Ф. Рогоу порівнюють її зі складною плетеною тканиною з багатьма перехресними смугами різної ширини та кольорів, що деколи перекриваються, затемнюються, зміщуються або існують у додаткових, але паралельних світах [15, с. 61].

Медіакомпетентність у Концепції впровадження медіаосвіти в Україні визначається як «рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей, смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства, реалізовувати активну громадянську позицію» [3].

Формування медіакомпетентності вчителів-філологів трактуємо як набуття високого рівня медіакультури, що проявляється у здатності здійснювати медіаосвіту під час навчання предметів цього циклу в закладах середньої загальної освіти.

Медіаосвіту іноді ототожнюють із критичним мисленням, яке стало можливим після утворення незалежної України, руйнації тоталітарного режиму з його заідеологізованими сугестивними впливами, що унеможлилювали самостійність думки та критичність суджень щодо змісту повідомлень у ЗМІ.

У 1991 р. докорінно змінився розвиток освіти, зокрема й післядипломної, адже він почав відбуватися на засадах національно-патріотичного виховання. Трансформації у світі й освіті зумовили обґрунтування нових підходів до вивчення філологічних предметів. У процесі їхнього навчання метою було визначено формування національно свідомої мовної особистості [1, с. 32]. У цей час критично переглянуто підручники, художні твори (медіапродукція), які пропонувалися для вивчення учням. Періодичні видання, книги для дітей та вчителів позбулися комуністичної складової. У кабінетах з'явилися перші комп'ютери (зараз новітні медіа).

Отже, саме 1991 р. доцільно вважати вагомою віхою генези формування медіакомпетентності вчителів-філологів. У цьому розвитку дієву допомогу надавали інститути післядипломної педагогічної освіти.

Щоб усебічно відобразити формування медіакомпетентності вчителів-філологів у системі післядипломної освіти (цей процес передбачає як удосконалення медіакультури вчителів, так і підготовку до її виховання в партнерстві з батьками в учнів), виявити тенденції змін, доцільно обґрунтувати періодизацію досліджуваного процесу.

З цією метою необхідно проаналізувати авторські періодизації розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). У її генезі А. Опольська виокремила три етапи: перший (1996–2003 рр.) – етап формування нормативно-правової бази щодо забезпечення діяльності освітньої галузі в незалежній Україні, зокрема в післядипломній педагогічній освіті; другий (2004–2012 рр.) – етап інтеграції вітчизняної освіти в європейський освітній простір, упровадження в післядипломну педагогічну освіту інноваційних технологій навчання; третій (2013–2018 рр.) – етап модернізації і розвитку післядипломної освіти [7, с. 7].

Для нашого дослідження становить інтерес періодизація розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів в Україні з 1948 р. до 2012 р. (автор В. Примаківа). Науковець виокремила такі періоди: I період (1948–1970 рр.) – формувальний (перший етап – 1948–1963 рр.; другий етап – 1964–1970 рр.); II період (1971–1990 рр.) – теоретико-реформульований (перший етап – 1971–1983 рр.; другий етап – 1984–1990 рр.); III період (1991–2012 рр.) – модернізаційний (перший етап – 1991–2001 рр.; другий етап – 2002–2012 рр.) [8, с. 10].

Аналіз цих та інших періодизацій (І. Жорова, С. Крисюк, В. Кузьменко) засвідчує концентрування уваги науковців на важливих віхах у генезі освіти на початку нового тисячоліття. Водночас доцільно спиратися на інновації філологічної освіти, формування медіаграмотності як у суспільстві, так і в освітній галузі.

У системі післядипломної освіти у 90-х рр. ХХ ст. проводилася робота з підготовки вчителів-філологів до професійної діяльності в умовах, коли запроваджувалися нові підходи і до виховання учнів, і до вивчення лінгвістичних предметів, і, зрозуміло, до використання засобів, які зараз потрактовані як медіа. Зокрема, у 1999 р. у Черкасах відбувся всеукраїнський семінар методистів української мови та літератури обласних і міських інститутів післядипломної освіти з проблем нових підручників словесності. Л. Скуратівський визначив змістові лінії, на основі яких має будуватися новий підручник із мови, виділивши з-поміж них культурологічну (дібраний і концентровано відображений засобами мови світ національної і світової культури) як таку, що вимагала на той час особливої уваги [5, с. 38]. На рівні знання, на думку вченого, вона має реалізуватися у відомостях про природу України, повинна містити найважливіші історичні факти від давнини до сучасності, ознайомлювати школярів із видатними постатями вітчизняної та світової культури, зразками усної народної творчості, національного мистецтва, народних традицій та звичаїв, що відображають дух нації [там само].

Змінювалися не лише підручники, а й способи їхнього студіювання. У цьому контексті заслуговує на увагу технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (Reading and Writing for Critical Thinking) – ЧПКМ, що її обґрунтували американські вчені Курт Мередіт, Чарльз Темпл, Джінні Стіл і про яку було заявлено в Україні у кінці 90-х рр. ХХ ст. Проте вона набула поширення лише у ХХІ ст.

Отже, на зламі тисячоліть відбувалися пошуки досконалих концепцій навчання й виховання, засобів освіти; упроваджувалася концепція вивчення української (державної) мови; розроблялися нові підручники; використовувалися технології, технічні пристрої, що стали складниками медіаосвіти (один із найпопулярніших в останнє десятиріччя термінів).

Каталізатором для проєктування й реалізації нових технологій стало затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (наказ Міністерства освіти і науки № 522 від 7.11.2000 р.).

Перші роки нового тисячоліття характеризуються прийняттям законодавчих актів, концептуальних документів, які докорінно реформували освітню галузь.

Важливою подією для розвитку медіаосвіти, підготовки вчителів-філологів стало заснування Академії педагогічної преси (2001), яка розпочала системну роботу з удосконалення медіакультури педагогів.

Стратегічними документами 2002 р., що сприяли формуванню професійної майстерності вчителів, є Закон України «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті», Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні, затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 11 квітня 2002 р. № 3/5-4. Розгорнулися євроінтеграційні процеси.

У цей час поширювалася критична педагогіка, що зародилася у 70-х рр. ХХ ст. за кордоном, використовувалися технології формування критичного мислення як у підготовці вчителів, так і в навчанні учнів філологічних предметів.

Проте переломною подією в процесах виховання медіаграмотної особистості як учителів, так і учнів, їхніх батьків, зрештою, усього суспільства, стало затвердження Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2010 р.). Цей документ став відправною точкою для вагомій практичній роботі та наукових досліджень щодо формування медіаграмотності.

У період з 2010 р. до 2018 р. була прийнята нова редакція зазначеної концепції, розгорнуто всеукраїнський експеримент за темою «Стандартизація наскрізної

соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» (2017 р.) на базі закладів освіти України. У школах та закладах післядипломної освіти з'явилися такі інновації, як-от: медіатексти, блок-теми, слайд-твори, фонохрестоматії, мультимедіа-тренажери. Як ефективна форма перевірки знань, використовуються самодиктанти в мультимедійному форматі. Зацікавлення викликають медіапроект «Літературний портрет», що дає змогу ґрунтовно вивчити життя й творчу діяльність письменників, віртуальні екскурсії. Поширюються зарубіжні новації, наприклад сторітелінг (самостійне створення медіапродуктів), зокрема й цифровий. При цьому існує загроза негативної тенденції: втрачається інтерес до друкованих видань, хоча вони є потужним джерелом інтелектуального розвитку. Відбувається засилля іноземних слів, хоча відповідні аналоги є в українських словниках. Як інноваційні представлено зарубіжні розробки, що мають вітчизняне походження. Наприклад, казкотворення, яке яскраво описав В. Сухомлинський у середині ХХ ст., популяризується менше, ніж сторітелінг.

Потреба створення власних медіапродуктів зумовила актуальність такого напрямку медіаосвіти, як дотримання авторського права. Водночас розробляються нові напрями медіаосвіти, зокрема праксеологічний, що передбачає використання медіаторів для формування успішної особистості учня [16].

В останнє десятиріччя проводяться вагомні наукові дослідження, урізноманітнюються способи формування медіакомпетентності педагогів, зокрема й філологічних дисциплін.

І. Колесникова, вивчаючи розвиток медіакультури вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти, вказала на недостатній її рівень у контексті здійснення професійної діяльності відповідно до сучасних вимог інформаційного суспільства [2, с. 10]. Дослідниця трактує медіакультуру вчителя як складне структурне утворення, що передбачає ефективну взаємодію педагога з масмедіа, яка сприяє розвитку знань, умінь, навичок повноцінного сприймання та інтерпретації інформації за допомогою медіаресурсів [там само, с. 7].

Під час експериментальної роботи І. Колесникова з'ясувала, що вчителі мають переважно низький і середній рівні сформованості медіакультури. Зокрема, вона навела такі дані: з 272 учителів загальноосвітніх шкіл (у Житомирській, Полтавській, Чернівецькій, Хмельницькій областях), які були залучені до констатувального експерименту, лише 78 осіб перебували на високому рівні розвитку медіакультури; 98 осіб – на достатньому, 96 осіб – на початковому [2, с. 140]. Отже, приблизно третина вчителів (35,3 %), як установила І. Колесникова, характеризується низьким (початковим) рівнем сформованості медіакультури.

Для підвищення цього рівня переважно використовується потенціал закладів післядипломної педагогічної освіти. Зокрема, О. Мокрогуз з'ясувала, що понад 50 % учителів пов'язують своє навчання з медіаосвіти / медіаграмотності з обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти (ОІППО) [6, с. 13]. Самі ж викладачі ОІППО підвищують рівень медіакультури в літніх та зимових школах, на тренінгах Академії української преси. У цьому контексті О. Мокрогуз зазначає: «Комплексне дослідження «Впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в загальноосвітніх школах України», проведене у 2015 році на замовлення Українського медійного проекту («У-Медіа») Інтерньюз Нетворк, засвідчило, що медіаосвіта в школах України впроваджується завдяки вдалому поєднанню зусиль Академії української преси, яка підготувала під час проведення шкіл основну групу вчителів, координаторів / викладачів в ОІППО, та Інституту соціальної та політичної психології АПНУ.

84 % опитаних вчителів, які сьогодні викладають медіаграмотність, проходили навчання з медіаосвіти, 16 % навчалися самостійно. Кожний четвертий з 90 опитаних брав участь у школах медіаграмотності Академії української преси (АУП), ще 28 %

навчалися в ОППО та на семінарах. Ці цифри демонструють ефективність обраного шляху – поєднання шкіл та курсів ОППО для підготовки «носіїв» медіаосвіти» [6, с. 12].

Як засвідчують результати наукових розвідок, під час занять в ОППО учителів спрямовують на застосування української термінології, замінюючи модні зарубіжні аналоги; орієнтують на використання в освітньому процесі друкованих видань, на формування в учнів мотивації до читання дитячої періодики, до створення традиційних та інноваційних медіапродуктів (казок, слайд-творів), дотримуючись авторського права.

На основі аналізу періодизацій розвитку післядипломної освіти, емпіричних досліджень у галузі підготовки вчителів до медіаосвіти учнів, з урахуванням законодавчих актів, концептуальних документів, інновацій у галузі філології та щодо виховання медіакультури ми виокремили три періоди в процесі формування медіакомпетентності вчителів філологічних предметів: перший (1991–2001 рр.) – пошуково-організаційний (підготовка вчителів філологічних дисциплін на нових концептуальних засадах, принципах національної ідентичності; розробка навчально-виховних концепцій вивчення української (державної) мови, концепцій підручників нового покоління з мови); другий (2002–2009 рр.) – інтеграційно-технологічний (розвиток професійної майстерності вчителів, використання ними інноваційних технологій на тлі євроінтеграційних процесів, реалізація технологій критичного мислення, прискорення розвитку ІКТ); третій (2010–2018 рр.) – концептуально-модернізаційний (формування медіаграмотності учителів у контексті концепцій упровадження медіаосвіти, проведення вагомих експериментальних досліджень, зокрема на всеукраїнському рівні; навчання викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти та вчителів у зимових та літніх школах медіаграмотності Академії української преси, створення й використання інноваційних медіаосвітніх продуктів на уроках із філологічних предметів).

Висновки. У процесі формування медіакомпетентності вчителів-філологів (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) виокремлено три періоди: 1991–2001 рр. – пошуково-організаційний; 2002–2009 рр. – інтеграційно-технологічний; 2010–2018 рр. – концептуально-модернізаційний. Виявлено ідеї, які потребують реалізації на сучасному етапі: спрямування підготовки вчителя-філолога в системі закладів післядипломної педагогічної освіти на посилення інтересу учнів до традиційних медіапродуктів (друкованих періодичних видань, друкованих книг тощо) як засобів розвитку інтелектуального потенціалу; надання переваги українській термінології для позначення інновацій на протигагу термінам іншомовного (англійського) походження; поєднання в освітньому процесі традиційних та інноваційних медіатворів; аналіз книг українських педагогів та письменників для пошуку витоків сучасних зарубіжних інновацій; реалізація праксеологічного напряму медіаосвіти; розгортання наукових досліджень для вирішення актуальних суспільних освітніх проблем.

Подальших досліджень потребують історичні аспекти підготовки вчителів-філологів у закладах післядипломної освіти та система формування їхньої готовності до медіаосвітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови. *Дивослово*. 1994. № 7. С. 28–33.
2. Колеснікова І. В. Розвиток медіакультури вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2018. 292 с.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/

4. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917–1995 рр.): автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 48 с.
5. Майоров В. Нові підручники з української словесності в контексті сучасності. *Дивослово*. 1999. № 8. С. 38–39.
6. Мокрогуз О. П. Медіаосвіта в системі післядипломної педагогічної освіти як відповідь на виклики часу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 132. С. 11–14.
7. Опольська А. В. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2018. 22 с.
8. Примакова В. В. Розвиток післядипломної освіти вчителів початкових класів в Україні» (1948–2012 рр.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2016. 43 с.
9. Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.07.2017. № 1199. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/nakaz-mon-provedennya-vseukrayinskogo-eksperymentu/>
10. Про проведення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.2011 № 886. URL: <http://mediaosvita.org.ua/2014/03/20/nakaz-886/>
11. Радченко І. Майстер-клас: мультимедійні жанри. *Українська мова та література в середніх школах, гімназіях ліцеях та колегіумах*. 2008. № 10. С. 8–17.
12. Семенов О. М., Ячменик М. М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 211 с.
13. Чух Г. П. Професійне вдосконалення вчителів філологічних дисциплін Півдня України в 1965–1984 рр. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 42. С. 276–283.*
14. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. *Інформаційні технології в освіті*. 2012. № 13. С. 84–90.
15. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: підручник для вчителя / пер. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. 319 с.
16. Tereshchuk H. V., Kuzma I. I., Yankovych O. I., Falfushynska H. I. The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018* (Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018) / Kiv, A. E., Soloviev, V. N. (Eds.). CEUR-WS.org, online. P. 145–158. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf>

References:

1. Yermolenko, S. & Matsko, L. (1994). Navchalno-vykhovna kontseptsiia vyvchennia ukraïnskoi (derzhavnoi) movy [Educational concept of studying the Ukrainian (state) language]. *Dyvoslovo*, 7, 28–33 [in Ukrainian].
2. Kolesnikova, I. V. (2018). *Rozvytok mediakultury vchyteliv u zakladakh pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity* [Development of teachers' media culture in institutions of postgraduate pedagogical education]. (Candidate's thesis). Zhytomyr Ivan Franko State University. Zhytomyr [in Ukrainian].
3. *Kontseptsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia)* [The concept of implementation media education in Ukraine (new edition)]. Retrieved from <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> [in Ukrainian].
4. Krysiuk, S. V. (1996). *Stanovlennia ta rozvytok pislidyplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv v Ukraini (1917–1995 rr.)* [Formation and development of teachers' postgraduate education in Ukraine (1917–

- 1995)]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv Taras Shevchenko University. Kyiv [in Ukrainian].
5. Maiorov, V. (1999). Novi pidruchnyky z ukrainskoi slovesnosti v konteksti suchasnosti [New textbooks on Ukrainian literature in the context of modernity]. *Dyvoslovo*, 8, 38–39 [in Ukrainian].
 6. Mokrohuz, O. P. (2015). Mediaosvita v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity yak vidpovid na vyklyky chasu [Media education in the system of postgraduate pedagogical education as a response to the challenges of time]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, 132, 11–14 [in Ukrainian].
 7. Opolska, A. V. (2018). *Rozvytok pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity v Ukraini (kinets XX – pochatok XXI stolittia)* [Development of postgraduate pedagogical education in Ukraine (late XX – early XXI century)]. (Extended abstract of candidate's thesis). State Higher Educational Institution "Pereiaslav-Khmelnitskyi H. Skovoroda State Pedagogical University". Pereiaslav-Khmelnitskyi [in Ukrainian].
 8. Prymakova, V.V. (2016). *Rozvytok pislidyplomnoi osvity vchyteliv pochatkovykh klasiv v Ukraini» (1948–2012 rr.)* [Development of postgraduate education of primary school teachers in Ukraine (1948–2012)]. (Extended abstract of candidate's thesis). Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil [in Ukrainian].
 9. On conducting the all-Ukrainian experiment on the topic "Standardization of the end-to-end socio-psychological model of mass introduction of media education in Ukrainian pedagogical practice" on the basis of educational institutions of Ukraine. Ministry of Education and Science of Ukraine from July 18 2017, No 1199. Retrieved from <http://mediaosvita.org.ua/book/nakaz-mon-provedennya-vseukrayinskogo-eksperymentu/> [in Ukrainian].
 10. On conducting the all-Ukrainian experiment on media education introduction in the educational process of secondary schools in Ukraine. Ministry of Education and Science of Ukraine from July 27 2011, No 886. Retrieved from <http://mediaosvita.org.ua/2014/03/20/nakaz-886/> [in Ukrainian].
 11. Radchenko, I. (2008). Maister-klas: multymediini zhanry [Master class: multimedia genres]. *Ukrainska mova ta literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh litseiakh ta kolehiumakh*, 10, 8–17 [in Ukrainian].
 12. Semenoh, O. M. & Yachmenyk, M. M. (2019). *Movno-metodychna pidhotovka maibutnoho vchyteliaslovesnyka do vykorystannia zasobiv mediaosvity: monohrafiia* [Linguistic and methodical training of the future teacher-philologist for the use of media education: monograph]. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].
 13. Chukh, H. P. (2019). Profesiine vdoshkonalennia vchyteliv filolohichnykh dystsyplin Pivdnia Ukrainy v 1965–1984 rr. [Professional development of teachers of philological disciplines of the South of Ukraine in 1965–1984]. *Pedahohichniy almanakh*, 42, 276–283 [in Ukrainian].
 14. Sharko, V. D. (2012). Mediakompetentnist yak skladova metodychnoi pidhotovky vchytelia ta yii diahnostuvannia [Media competence as a component of methodical teacher training and its diagnosis]. *Informatsiini tekhnologii v osviti*, 13, 84–90 [in Ukrainian].
 15. Sheibe, S. & Rogou, F. (2017). *Mediahramotnist: pidruchnyk dlia vchyteliv* [Media literacy: a textbook for teachers]. (S. Dyoma, Trans.). Kyiv: Tsentrl Vilnoi Presy, Akademiia Ukrainskoi Presy [in Ukrainian].
 16. Tereshchuk, H. V., Kuzma, I. I., Yankovych, O. I. & Falfushynska, H. I. (2018). The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Cloud Technologies in Education*, proceedings of the 6th Workshop CTE 2018. Kryvyi Rih. Retrieved from <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf>. [in English].

Yankovych O. I.,

orcid.org/0000-0003-4253-5954

Kuzma I. I.,

orcid.org/0000-0002-1219-8216

FORMATION OF MEDIA COMPETENCE OF TEACHERS OF PHILOLOGY AT THE INSTITUTIONS OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION (LATE XXTH – EARLY XXIST CENTURIES)

The periodization of the formation of media competence of teachers of philology at the institutions of postgraduate pedagogical education (late XXth – early XXIst centuries) has been substantiated in the article. Based on the analysis of periodizations of postgraduate education development, empirical

research in the field of teacher training for media education of pupils, taking into account legislation, conceptual documents, innovations in the field of philology and as to media culture education, three periods in the process of the formation of media competence of teachers of philology have been identified. They are the following: the first (1991–2001) – search-organizational (training of teachers of philology on the new conceptual bases, principles of national identity; development of educational concepts of studying the Ukrainian (state) language, concepts of textbooks on language of new generation); the second (2002–2009) – integration-technological (use of innovative technologies against the background of European integration processes, implementation of critical thinking technologies, acceleration of ICT development); the third (2010–2018) – conceptual-modernization (formation of teachers media literacy in the context of concepts of media education, conducting important experimental research, training of lecturers of postgraduate pedagogical educational institutions and teachers in winter and summer schools of media literacy at the Academy of pedagogical press, creation of innovative media educational products).

Possibilities of using prospect ideas in modern educational space have been revealed: direction of training the teacher of philology in the system of the institutions of postgraduate pedagogical education on strengthening interest in traditional media products (printed periodicals, printed books, etc.) as means of developing pupils' intellectual potential; giving preference to Ukrainian terminology to denote innovations as opposed to terms of foreign (English) origin; analysis of books by Ukrainian teachers and writers to find the origins of modern foreign innovations, education of a successful pupil, etc.

Key words: media education, media competence, teachers of philology, institutions of postgraduate pedagogical education, periodization of formation of media competence.

Дата надходження статті: 22.12 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Задорожна І. П.

УДК 37.091.113:378.046-021.68(477)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.172>

Вишневецька Я. А.*,

orcid.org/0000-0003-3703-4119

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ 50-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено особливості формування та трансформації змісту важливої складової післядипломної освіти педагогічних працівників – підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти України.

Здійснено аналіз архівних джерел, на підставі якого надано історичну характеристику розвитку післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів України у період 50-х років ХХ століття. Схарактеризовано кількісний та якісний склад слухачів, які залучалися на курси підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів. Установлено організаційні форми підвищення професійної майстерності керівників та завучів середніх і семирічних шкіл. Здійснено порівняльний аналіз навчальних планів та програм курсів підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів, розроблених Міністерством освіти УРСР, а також регіональних навчальних планів (на прикладі Херсонського інституту удосконалення вчителів), визначено відмінності між ними. Описано змістове наповнення курсів підвищення кваліфікації керівників та завучів середніх та семирічних шкіл.

З'ясовано характерні особливості підвищення кваліфікації керівників закладів освіти 50-х років ХХ століття: проведення курсів підвищення кваліфікації на постійній основі; здійснення курсової підготовки у форматі двотижневих семінарів та місячних курсів, що проводились

*© Вишневецька Я. А.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових праць

Випуск 47

ISSN 2616-5597

Коректори – Лебедева Н. М., Сотер М. В., Чухонцева Н. Д.
Технічний редактор – Кохановська О. В.

Підписано до друку 29.01.2021 р. Формат 210x297/8 (А-4)
Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Palatino Linotype.
Умовн.друк.арк. 32,9. Наклад 55.

Друк здійснено з оригінал-макету
у видавництві КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
Свідоцтво ХС № 74 від 30.12.2011 р.

Адреса видавництва:

вул.Покришева, 41

м.Херсон

73034

тел. (0552) 37-02-00

E-mail: info@academy.ks.ua